

CHUNILAL GANDHI VIDYABHAVAN
SURAT.

Manuscripts Library

S. D. P. B.

Coll. No. 511

Title Jāhi viveka

CHUNILAL GANDHI VIDYABHAVAN, SURAT

Shastri Dinmanishankar Pustak-Bhandara

No. : 404 511 Subject : Akṣamaśāstra

Title : Tātiviveka

Author : Viśvanātha Scribe : Vitthalācārya

Date of the work : — Date of the Ms. : Śāke 8450

Place of the work : — Place of the Ms. : —

Size : 9.9" by 4.4" Extent : 15 foll.

Language : Sanskrit Script : Devanāgarī

Remarks :

महकरोपनालोभदृष्टनाथमेवंपुस्तकं ५२५
ज्ञानिविवेकग्रीष्मः

श्रीगणेशाय नमः॥ अथ विंशं भद्रास्तुतु॥ सत्यलोकाद्यपोदेवो ब्रह्मा वैचतुरात्म
 नः॥ आद्येऽतपुगस्याहो न विष्टुः कमलासने॥१॥ स्रष्टा प्रजापतिः सर्वान् देवान् दैत्यान्
 सराक्षसान्॥ स्वमुखवाहो ह्यगान् जज्ञोऽस्रियान् रथाहुतस्तथा॥२॥ उरुद्वयान्तो वैश्वानरभ्य
 इत्येव स्रष्टा दत्तः॥ आहूय विश्वकर्मा जीर्णं कृत्वा कर्मसंभवः॥३॥ आगत्य विश्वकर्मा वै
 नमश्चक्रे स्वयंभुवे॥ अहमस्म्यागतो ब्रह्मन् ब्रूहि किं कुरुवाणिने॥४॥ ब्रह्मोवाच॥ भोमान्
 स्वर्गान्यथा सर्वमासन्न कुरुतथैव गतुः॥ उद्याननिधिमानानि भवनानि दैवोक्तं॥५॥ यत्र
 दुर्गाणि वाप्यश्वकृद्वा न्यायुधानि च॥ वाजिकर्माणि वा सोऽसि चित्राणि विविधानि च॥६॥ मृदश्च
 हंसरोष्णादिधातूनां विक्रियास्तथा॥ यथान्यदपि वश्यं स्मिन् तं कुरुष्व महामते॥७॥ विश्वस्य
 कार्यं स्रष्टुं कुरुष्व वेति भवान्मनः॥ विश्वकर्मावाच॥ कुरु कुरु भवता ब्रह्मन् वेद्यं ह्यहं प्रसारयामि
 दिवि मर्त्येषु यश्चानेनात्मानं तस्य विद्यते॥ न संतिकर्म कर्तारो मर्त्यलोके विरोधिनः॥ कथं तस्य
 कर्मसिद्धिः स्यात्तन्नु ब्रूहि प्रवितामह॥ ब्रह्मोवाच॥ आतुर्वर्ण्यं समुद्रुजः प्रीतलोमानुलो॥१॥

मानुलोमजाः॥ तेभ्यो ये च सुता जाता ये चानेतस्समुद्रुजाः॥१॥ तान् ब्रह्मा त्वाययच्छत् स्वर्गमणिनि
 योऽयं यथानाहूयते किंचिज्जगत्कार्यं जगत्सने॥२॥ इत्यादि शेषं विश्वकर्मा ब्रह्मणा त्रितयुना
 वदः॥ न त्वाविशं तथा चक्रमर्त्यलोकमुपेत्य सः॥३॥ वर्णसंकरजान् बीक्ष्य धर्मि अवणास्तथैव
 च॥ सर्वे जानुगो लकान् बीक्ष्य प्रीतलोमानुलोमजान्॥४॥ वर्णान् वर्णोपि गमज्जातास्ते वर्णसंकु
 रः॥ जाता ये आत्यवर्णेभ्योऽपि अवर्णो प्रकीर्तितः॥५॥ स्त्रीषु चैतासु पौत्रो ये जातास्ते बहुधा सिता
 तेषां ज्ञात्यश्च कर्माणि दृष्टत्वे नाकरोत्तदापि॥ विश्वकर्मा च तेषां वैजीवनाय च॥ तद्वत्तादिसि
 यापुत्री द्वौ सुतौ च॥ उगोलको॥१॥ पत्यो जीवति कुंजः स्यान्मृतेऽपि गोतुकः॥ कुंजगोलोऽनामा नो
 किंचिन्सूतो हि जातितः॥१॥ इति॥ सद्यो जीतवदः पुराणपुरुषोरुद्रोऽपि सताम्रवाम्भुर्वामोऽपि
 च यश्चिमागमपदः शुभ्रोऽपि लङ्कोतरः॥ वामो दक्षिणे तंगतो मखपतिर्दक्षाधरः॥ स्रष्टुं देवास्तान्
 रितं स मेव सकलैस्तनमामीश्वरः॥१॥ योऽवनासरश्चिरान् देवान् वैद्यो विद्यते श्वरः॥ ईशाना न कि
 या रूपो वैदेत छलियं विंको॥२॥ आप्नो यं यं संचुनेनैतु शीत राह प्रवेचनं॥ तज्जितमाद्ये पुरुषैव
 र्जनाभा दक्षदणो॥३॥ नारायणस्ततो भानुरोऽथ स्यात्सामस्यैव कः॥ अद्यापि धाम वापुकोऽप्युपुद्रवा

सिद्धिः ॥ २२ ॥ चत्वारोऽस्मान्मासः सामराजस्यावश्यात् ॥ तन्मासनाथो महादेवो भातुर्लक्ष्मीधरस्तथा ॥ स्त्री
यान्नरः सर्वोऽपि हि स्थिताथोऽपि ॥ निवासः शारदास्तथा ॥ रूपौदार्यकलाश्रयः ॥ २३ ॥ वाशिष्ठान्व
यत्तमः स्वयंपुनः ॥ अविश्वनाथः कर्तुः ॥ व्यासस्यैव यमः ॥ गान्धर्वः ॥ निपटः ॥ किंनराचर्यं महत् ॥ तस्मात् ॥ २४ ॥
धत्तः ॥ असुकुर्वीतः ॥ आंगेगोभरस्तद्विदोऽपि ॥ दीनार्थकविः ॥ करोति सगुणं जनेर्विवेकः ॥ २५ ॥ ॥ २६ ॥ ॥ २७ ॥ ॥ २८ ॥ ॥ २९ ॥ ॥ ३० ॥
हादेव प्रायश्चित्तं विवोषतः ॥ ३१ ॥ ॥ ३२ ॥ ॥ ३३ ॥ ॥ ३४ ॥ ॥ ३५ ॥ ॥ ३६ ॥ ॥ ३७ ॥ ॥ ३८ ॥ ॥ ३९ ॥ ॥ ४० ॥
स्वयं भुवः ॥ तेषां धर्माः ॥ पृथक् रत्नानां स्त्रियः ॥ सर्वे हि ज्ञातयः ॥ ४१ ॥ ॥ ४२ ॥ ॥ ४३ ॥ ॥ ४४ ॥ ॥ ४५ ॥ ॥ ४६ ॥ ॥ ४७ ॥ ॥ ४८ ॥ ॥ ४९ ॥ ॥ ५० ॥
न प्राणिनः ॥ प्रवक्ष्यामि नाम कर्म विभेदतः ॥ ५१ ॥ ॥ ५२ ॥ ॥ ५३ ॥ ॥ ५४ ॥ ॥ ५५ ॥ ॥ ५६ ॥ ॥ ५७ ॥ ॥ ५८ ॥ ॥ ५९ ॥ ॥ ६० ॥
पुजानां सथायः ॥ ६१ ॥ ॥ ६२ ॥ ॥ ६३ ॥ ॥ ६४ ॥ ॥ ६५ ॥ ॥ ६६ ॥ ॥ ६७ ॥ ॥ ६८ ॥ ॥ ६९ ॥ ॥ ७० ॥
चापुः ॥ कोऽपि हि ज्ञाता यो स स्काये किं उगो न को ॥ आनुलोमेन वर्णनां ॥ ७१ ॥ ॥ ७२ ॥ ॥ ७३ ॥ ॥ ७४ ॥ ॥ ७५ ॥ ॥ ७६ ॥ ॥ ७७ ॥ ॥ ७८ ॥ ॥ ७९ ॥ ॥ ८० ॥
न च दत्तेऽपि दत्तं दत्ता मे दत्तः ॥ एते हि दत्ता भूमास्तु च नृपैः ॥ ८१ ॥ ॥ ८२ ॥ ॥ ८३ ॥ ॥ ८४ ॥ ॥ ८५ ॥ ॥ ८६ ॥ ॥ ८७ ॥ ॥ ८८ ॥ ॥ ८९ ॥ ॥ ९० ॥
रासुदेवाः ॥ ९१ ॥ ॥ ९२ ॥ ॥ ९३ ॥ ॥ ९४ ॥ ॥ ९५ ॥ ॥ ९६ ॥ ॥ ९७ ॥ ॥ ९८ ॥ ॥ ९९ ॥ ॥ १०० ॥
वर्णतः कथितं कथितं सर्वसंकरजानये ॥ १०१ ॥ ॥ १०२ ॥ ॥ १०३ ॥ ॥ १०४ ॥ ॥ १०५ ॥ ॥ १०६ ॥ ॥ १०७ ॥ ॥ १०८ ॥ ॥ १०९ ॥ ॥ ११० ॥
वर्णानुसारेणैवैतथैकाग्रया क्रमः ॥ आत्मिणश्च विविधाः ॥ १११ ॥ ॥ ११२ ॥ ॥ ११३ ॥ ॥ ११४ ॥ ॥ ११५ ॥ ॥ ११६ ॥ ॥ ११७ ॥ ॥ ११८ ॥ ॥ ११९ ॥ ॥ १२० ॥

प्रेमनः क्रमान् ॥ माह्व्योऽपि क्षत्रियतेनुलोमाः करणे विना ॥ १२१ ॥ ॥ १२२ ॥ ॥ १२३ ॥ ॥ १२४ ॥ ॥ १२५ ॥ ॥ १२६ ॥ ॥ १२७ ॥ ॥ १२८ ॥ ॥ १२९ ॥ ॥ १३० ॥
वः ॥ विप्रोऽपि धर्मे देहेतुपात्तुर्विप्रो मजा ॥ १३१ ॥ ॥ १३२ ॥ ॥ १३३ ॥ ॥ १३४ ॥ ॥ १३५ ॥ ॥ १३६ ॥ ॥ १३७ ॥ ॥ १३८ ॥ ॥ १३९ ॥ ॥ १४० ॥
यायां निश्चिन्ता ॥ १४१ ॥ ॥ १४२ ॥ ॥ १४३ ॥ ॥ १४४ ॥ ॥ १४५ ॥ ॥ १४६ ॥ ॥ १४७ ॥ ॥ १४८ ॥ ॥ १४९ ॥ ॥ १५० ॥
क्षत्रायां करणे वैष्णवादिनां विविधाः स्तनः ॥ १५१ ॥ ॥ १५२ ॥ ॥ १५३ ॥ ॥ १५४ ॥ ॥ १५५ ॥ ॥ १५६ ॥ ॥ १५७ ॥ ॥ १५८ ॥ ॥ १५९ ॥ ॥ १६० ॥
जः सर्वधर्मोऽहः ॥ १६१ ॥ ॥ १६२ ॥ ॥ १६३ ॥ ॥ १६४ ॥ ॥ १६५ ॥ ॥ १६६ ॥ ॥ १६७ ॥ ॥ १६८ ॥ ॥ १६९ ॥ ॥ १७० ॥
वेणकादृष्टं तु दुष्टकाः प्रजायते ॥ १७१ ॥ ॥ १७२ ॥ ॥ १७३ ॥ ॥ १७४ ॥ ॥ १७५ ॥ ॥ १७६ ॥ ॥ १७७ ॥ ॥ १७८ ॥ ॥ १७९ ॥ ॥ १८० ॥
वः ॥ प्राजापत्यस्तथा सुदुः ॥ गोधर्वराक्षसश्चैव वैष्णवाश्चैव कुरुक्षेत्राः ॥ १८१ ॥ ॥ १८२ ॥ ॥ १८३ ॥ ॥ १८४ ॥ ॥ १८५ ॥ ॥ १८६ ॥ ॥ १८७ ॥ ॥ १८८ ॥ ॥ १८९ ॥ ॥ १९० ॥
गोधर्वराक्षसो ॥ राक्षसाश्च सुशोऽपि ॥ १९१ ॥ ॥ १९२ ॥ ॥ १९३ ॥ ॥ १९४ ॥ ॥ १९५ ॥ ॥ १९६ ॥ ॥ १९७ ॥ ॥ १९८ ॥ ॥ १९९ ॥ ॥ २०० ॥
संकरजातिविवेचनमाह ॥ २०१ ॥ ॥ २०२ ॥ ॥ २०३ ॥ ॥ २०४ ॥ ॥ २०५ ॥ ॥ २०६ ॥ ॥ २०७ ॥ ॥ २०८ ॥ ॥ २०९ ॥ ॥ २१० ॥
श्रीवदन्तश्च धर्ममस्तथा ॥ २११ ॥ ॥ २१२ ॥ ॥ २१३ ॥ ॥ २१४ ॥ ॥ २१५ ॥ ॥ २१६ ॥ ॥ २१७ ॥ ॥ २१८ ॥ ॥ २१९ ॥ ॥ २२० ॥
रिगदशपुत्राः ॥ २२१ ॥ ॥ २२२ ॥ ॥ २२३ ॥ ॥ २२४ ॥ ॥ २२५ ॥ ॥ २२६ ॥ ॥ २२७ ॥ ॥ २२८ ॥ ॥ २२९ ॥ ॥ २३० ॥
अथ ज्ञातिविवेचनं ॥ २३१ ॥ ॥ २३२ ॥ ॥ २३३ ॥ ॥ २३४ ॥ ॥ २३५ ॥ ॥ २३६ ॥ ॥ २३७ ॥ ॥ २३८ ॥ ॥ २३९ ॥ ॥ २४० ॥
मज्जनस्यासीत् सद्यः ॥ २४१ ॥ ॥ २४२ ॥ ॥ २४३ ॥ ॥ २४४ ॥ ॥ २४५ ॥ ॥ २४६ ॥ ॥ २४७ ॥ ॥ २४८ ॥ ॥ २४९ ॥ ॥ २५० ॥
ज्ञानेऽपि ॥ २५१ ॥ ॥ २५२ ॥ ॥ २५३ ॥ ॥ २५४ ॥ ॥ २५५ ॥ ॥ २५६ ॥ ॥ २५७ ॥ ॥ २५८ ॥ ॥ २५९ ॥ ॥ २६० ॥

3

सपर्याजनिनतासा इविनेतस्य जविने । अपांते घोष्यभोज्यां नोवर्णत्रयवर्तः कृतः । तथाचमनुः । देवार्चनपरो
 प्रोवित्राथीवसुदत्रयं । अलोवतकोनामसर्वकर्मसुगर्हितः । सपुष्टुदेवकैवेवसवासाजलमावित्रोत् । ॥ १॥ ॥ ॥ ॥
 क्षत्रियाविप्रसंयोगातुतातोतूधुविसिक्तकः । राजन्यः क्षत्रधर्मेनोप्यधिकः सप्रकृतिः ॥ १॥ ॥ ॥ ॥
 ब्राह्मण्यक्षत्रियानुसृतः श्रान्तोम्यनजायते ॥ क्षत्रियाणामसौधर्मं कर्तुमर्हत्यवोधतः ॥ किंचिद्वाह्यजातभयानुसृत
 गानस्यजायते । गऊवाजिनकैमथामावाहनैकर्मसादुष्टः । वैवपधर्मे सुसृतस्यनाधिकादः किंचिद्वैव ॥ १॥ ॥ ॥ ॥
 यथावैवपस्त्रीद्विरसंभृतोबधुः स्यादनुलोमनः ॥ अन्येभ्योवैवपजातिभ्योऽप्यधिकोऽस्मत्तः ॥ नदवातिगजाद
 नोचिद्विद्वानस्यजिविका ॥ १॥ ॥ ॥ ॥
 शार्ङ्गकोविदः ॥ अंतर्बधादिकासास्यकलाः स्युः सकलाविद्याः ॥ योतिषीशकु नैवास्तीत्यदशास्त्रं वैदिकं
 योतिषी ॥ क्षत्रियामागधं वैवपाऊनयामासवै सुनी ॥ सर्वदीजनदूयुकोअंतर्बधादिवर्जितः ॥ श्रद्धेयवैवधिकः
 किंचित्तुतस्यजीवनमुच्यते ॥ कलालकादुगद्यादेषुद्राष्टासु कलोऽस्मत् ॥ गद्यपद्यादिचित्राणि कलानिमहा
 भुजो ॥ वैदीजनः ॥ मोहिष्येनकादुण्यातुदुधकारः प्रजायते ॥ नैवोपनयनैतस्यश्रद्धधर्माद्विद्वद्विद्वत् ॥ वर्तनैवि
 ल्पिचय्यचलोकेविल्यस्यशास्त्रतः ॥ वाहे ॥ श्रद्धोवाचनमारोप्यश्रान्तणभक्त्येव ॥ ननयः दृगाम्यधर्मेणनस्य
 पादस्यदुसुनं महाश्रद्धः विज्ञेयः श्रद्धेयः किंचिदुच्यते ॥ स्वर्णकारस्य नस्यदुसुनं धौनैपवित्रकं ॥ १॥ ॥ ॥ ॥
 सधर्मेणवर्तनैतस्यजीवनं ॥ स्वर्णकारः ॥ स्वर्णकारश्च ॥ श्रान्तणनस्यगताजनेयेऽसुनं ॥ १॥ ॥ ॥ ॥

नमिनिनविधिदुधवीर ॥ तेषां संधोवसेदघोरे बहुसस्यजलकुले ॥ अजितेनोमहिष्यादिघोरेयेधुणवो ॥
 दुग्धेदधिघनैतकैविक्रयातधनायच ॥ श्रद्धेयो नूनताधर्मेनस्यसर्वस्यविश्रता ॥ १॥ ॥ ॥ ॥
 त्यागाममिजायते ॥ श्रान्तणोतस्यतमुत्रोत्तकैः सहिस्मृतः ॥ ब्राह्मण्यभक्तकैः सुतसुतसुतसुतकोभवेन ॥ १॥ ॥ ॥ ॥
 ब्राह्मण्यवर्तिकाभ्यायः पुत्रशकटधानकः ॥ शकटधानकः ॥ ब्राह्मण्यशकटधानेनसुतसोपुष्यशेधरः ॥ वैकुण्ठलोके
 भावो ॥ नृकैः ददयः प्रोक्ताश्चत्वारः पूर्वतः क्रमात् ॥ तेषां कर्माणि वक्षेऽजीवनायविशोधनं ॥ वण्योहिदुहरोनैश्च
 नगाश्चाप्रबंधके ॥ चोदतेदेवभासिघोर्भयं तज्जीविकास्मृता ॥ लोकाः स्मृतास्तेवांश्रद्धधर्माहकाचनः ॥ १॥ ॥ ॥ ॥
 वादिधर्माः ॥ श्रद्धाक्षत्रिययोस्तुः पूर्वः कर्मविधिगयते ॥ श्रद्धास्त्राभ्यासकुशलः स्यात्कुशाः कुशाः ॥ १॥ ॥ ॥ ॥
 गृहमागधर्मासंयोगाज्जातोसौकुंतलासिधः ॥ सनापितदूतिप्रोक्तः ॥ श्रद्धकर्मविधानः ॥ १॥ ॥ ॥ ॥
 नरवकर्तनकोविदः ॥ दृष्टानयाग्राममध्यसर्ववर्णस्यसर्वकः ॥ १॥ ॥ ॥ ॥
 तः ॥ श्रद्धकन्यासमुत्तमो ब्राह्मणेननसंस्तुतः ॥ अपरोनापितः प्रोक्तः ॥ श्रद्धधर्माधिकोऽस्मत्तः ॥ १॥ ॥ ॥ ॥
 दस्तनोब्राह्मण्यक्षत्रियमैधुनात् ॥ पुत्रः स इतलदुस्तुतः ॥ श्रद्धधर्मविधायकः ॥ स्वकुंयद्राजपुत्राणोऽश्रद्धास्त्रास्त्रास्त्रा
 न्दधनैः ॥ नभ्यालक्ष्मिस्तुथंस्वधर्ममनुपाकृतः ॥ १॥ ॥ ॥ ॥
 दोसावणस्यकवलेऽप्येवगवितः ॥ श्रद्धाकोऽनुकमुसायानियुदेवधनार्जनं ॥ कर्मात्तुष्टागानिपुणः ॥ श्रद्धधर्मा
 रोचनः ॥ १॥ ॥ ॥ ॥
 तंयज्जाह्नानांयदुणवर्तनस्यदः ॥ सगीतकामशास्त्रंजीविकास्यविश्रता ॥ १॥ ॥ ॥ ॥

विषे

श्रद्धायादविहानः स्यात्पापार्हिनिदः सदा ॥ अतुरापाशपाणिस्तुनगर्वधनकोविदः ॥ आरुप्यपुत्र
 ज्ञातीनां मेतश्च सवनेचरुः ॥ श्रीधाविनो मां सवत्या तयजीवेनदसदेवहि ॥ घंटापापाहि की कुर्यात्तरात्रौ वि
 स्मयकारिणे ॥ द्विधापापार्हिदस्योक्ताव्योमभरचादिणासह ॥ पादधा ॥ वेत्रपाक्षत्रिययोर्नितोमाहि ॥
 तिगीयने ॥ समाहिष्योनिबादस्त्रीसंगमाज्जनयेत्सुनै ॥ माः काकारुमासोकोकेमाकाकारु ॥ प्रगीयने ॥ कुसुमा
 मिस्रगाकानिबधयेद्वनवृद्धये ॥ सहानः श्रद्धधर्मैः सप्तहेस्वर्गकेप्रभुः ॥ माः का ॥ आरुण्यां शोत्रियां रस
 नै सैवान् इति कीर्तिः ॥ २६ ॥ आरुण्यामपि वै देहश्रद्धाज्जानेतिविश्रुता ॥ वैदेहश्रद्धसंयोगात्सुन्दरैस्त्रि
 सुनैबुस ॥ २७ ॥ नेष्टादीनां चतुर्णां सपाकं कुर्याद्यथा रुचि ॥ अननानौ मृदुयोगेन मांसपाचकभेदतः ॥ दुःखे
 स्वादुमृदुलवणानि कोष्ठककषायकैः ॥ वातपित्तकफादानि क्षयोपक्षयकारकैः ॥ श्रद्धधर्मानधिष्ठेत्तः
 स्तपसाश्च विज्ञादः ॥ पार्वत्येन कभीमानो मनेषु पीडितोऽनृते ॥ गुणस्पतस्य कथितानां विकास्यनयम
 णा ॥ स्तपकादुः ॥ श्रद्धायायोगवैज्ञानावैश्यायामिति विश्रुता ॥ २९ ॥ आरुण्यां वेत्रपजनिताः सच वैदेहक
 स्मृतः ॥ आयोगनीत्या वैदेहमैत्रेयजनयेत्सुसु ॥ ३२ ॥ स्यादुषः समये नित्यं दद्यात्तदननस्य ॥ प्रयो
 धनागराणां च कुर्यान्मैत्रेयगायने ॥ ३३ ॥ कर्त्तव्यं वैदेहं गायन् धनैः सानस्य जीविका ॥ ठांकरीक ॥
 द्विजवैश्यासमायोगाज्जानी वष्टापुट्टिका ॥ ३४ ॥ आरुण्यां शोत्रियां वेत्रपाशोसो वैदेहकानिध ॥

चैत्राचरणीकाच २९

सोवद्वजनयेत्सुत्रं वैदेहादेन संज्ञकं ॥ सश्रद्धधर्मो ह तो न्यसेनाद्यस्य लाघवे ॥ जीविका तस्य कथिता हि मेखलरचेठनै ॥
 ३५ ॥ वेन ॥ वेत्रपाक्षत्रियसंयोगान्माहिष्याजयते मना ॥ क्षत्रियावैत्रपसंयोगाज्जानो सौमनागधाभिध ॥ सामाहिष्या
 मागधाश्च शुद्धामागं संज्ञकं ॥ जनयेन्नयं सोपि सोपि श्रद्धधर्मादुनः ॥ गार्नैचतुर्विधं वाद्यमभ्यसेत्तः ॥ वनायवे ॥
 मादत्तः ॥ श्रद्धायायोगवैज्ञानावैश्यागर्भस्सुदु ॥ आयोगनीत्या सैदेहानकायस्य जनयेत्सुनै ॥ सहानः श्रद्धजानी
 भ्यः सेवी कुर्याद्विज्ञानिषु ॥ ३७ ॥ पादयोः क्षातं तेषौ धर्माद्योभयसाधनैः ॥ अभयैगमर्दनैर्वैचर्चनेनाकुनेपनै ॥ मृ
 गनाभेष्टदयोगे शृगादुचनो नयः ॥ आज विस्तस्य संज्ञास्तस्मात्सु ॥ सैदीप्रकामता ॥ ३९ ॥ विश्वदचतुर्षष्टिकः कापिज्ञान
 सेवनै ॥ प्रसाधनेतिचतुराः सैदेहोऽनकर्तिताः ॥ मर्दिनी सैदेहो ॥ विप्रात्तु श्रद्धां समुत्पन्नो नरः पादस्य निध ॥ स्यादु
 स्यान्निज्ञादोत्रलोके व्यापादिकीर्तिता ॥ उग्रान् श्रद्धां समुत्पन्ना क्षत्रियादेव केवलान् ॥ सोयानिज्ञादसंयोगाज्जानी
 के जनयेत्सुनै ॥ सश्रद्धधर्मविहानो द्विजानां लेखहादुकः ॥ देवां देवां तैगच्छेत्तः ॥ द्वैचरणवेगनः ॥ साना विकास्य
 रिताजाधिकं स्पष्टिरोधनः ॥ धावणा ॥ श्रीवाः पाशुपताश्चैव महाभूतपरास्तथा ॥ नृयीकालमरयाः प्रोक्ता वेदायतेन व
 रिचनी ॥ श्रीवाः पाशुपताश्चैव तपोधर्मपरायणाः ॥ आरुढ पतितास्तस्युः श्रद्धापण्या गनादताः ॥ तेभ्यस्तोभ्यश्च सै
 जानोभस्मो कुद्वनादिनः ॥ सज्जतभस्मधारीयं विवलिगं प्रसजयेत् ॥ तां बूमक्षताद्वीगावक्ष्ये आपित्ताकिनः ॥
 विवाय प्राणिनिर्देगमन्याकमपि भक्तिता ॥ चैत्रादीनां पतिरव्यानी तेन तस्यैव जीवने ॥ धादये छिन्ननिर्मल्ये भोक्तृता
 गोभान्नधादयेत् ॥ नक्षत्रां नदुर्गच्छेत् ॥ पण्डितोऽवन्तदधीः ॥ गुरुद्वय ॥ ५२ ॥ क्षत्रिया

इस योगात्तदा जनेन येन सुतं ॥ उग्रश्रद्धां समुत्पन्नासा ज्ञाया देवके बलान् ॥ अत्रुत्पन्ना जनेन येन देवके मर्त्ये नये
 हिरतो ॥ हानोः सश्रद्धधर्मेभ्यो दारुणास्य ज्ञावने ॥ ५॥ दादवडे कः ॥ आह्वयं वैश्वजनिता कन्या ये देवकी मता विप्रो
 देवका गता ज्ञातो बध्नाय मिथीयते ॥ सा वै देहस्यो बध्नाय यो जीनः कुशी बलः ॥ हृत्कर्मस्थः ॥ तीन दो देवो देवो न
 ॥ अजे ॥ सा जीविकास्य कथिता ज्ञाते ॥ विकाचा दुणस्य स्य यं भुक्ता ॥ कुशी बलः ॥ दादव ॥ शत्रिया वैश्वस्य योगा ज्ञाता मंगधि
 कारुणा ॥ वैश्वपाश्र्वायमा योगा देवयोग वका मिथः ॥ मागधयोग वाहाभ्यां ॥ जै सद्रु निजायते ॥ ६॥ सनर्जी बाहोय
 मेवुसम्यक् न स्य विनादः ॥ को तानी न स्य गता सुनृत्यै कास्यं च स क्षयितु ॥ जीविकानस्य कथिता तद्वै नृत्यका
 द्यात् ॥ नट्या ॥ भाभा राधिकान्यो यो ग्राम्य धर्मे ज्ञायते ॥ नाराणं कैक पत्रैश्च जीविकानस्य विश्वता ॥ निर्वैश्वकः ॥
 सेल्लादक ॥ कायच्छात्रातचानितो मा काफातेमिकादयेत् ॥ तस्यो यस्तेन पुत्रस्या नृसङ्गात्कदा इति स्मृतः ॥ कं ॥ तैकदे
 पुदये येन नृजै न कलापकां ॥ सहानः श्रद्धधर्मेभ्यो मनीन्द्रिययेन सदा ॥ स्फोटिका छादरादधु कुर्वाण इत्यज्जीव
 का ॥ निजिपत्त ॥ वैश्वपाश्र्वायमा योगा देवयोग वका मिथः ॥ मागधयोग वाहाभ्यां ॥ जै सद्रु निजायते ॥ ६॥ सनर्जी बाहोय
 समेजुसु कुसकादस्य सादः गायदिकादयेत् ॥ तस्यो यस्तेन पुत्रस्या नृसङ्गात्कदा इति स्मृतः ॥ कं ॥ तैकदे
 बद्धा विधायकः ॥ तं बोद्धा ॥ शत्रिया मधुस्य योगा कति धुनित गायते ॥ सहानः श्रद्धधर्मेभ्यो मनीन्द्रिययेन सदा ॥ स्फोटिका छादरादधु कुर्वाण इत्यज्जीव
 दिनी ॥ निजा ॥ श्रद्धा ॥ श्रिया गधनृजनेन नटस्यैक ॥ हानो सौ श्रद्धधर्मेभ्यो नाटकानि समकपसेत् ॥ ६॥ ज्ञातु ॥ ६॥ ६॥
 टिक ॥ सविज्ञेयो बहुरूपीति विश्वता ॥ नृकै कोपिन देवस्थान सदैः समनी अजेन ॥ बहुरूपी
 ज्ञातु ॥ ६॥

आह्वयं वैश्वजनिता पुत्रो वै देहिकः स्मृतः ॥ तस्य श्रद्धां गता ज्ञातः पुत्रस्य धर्मा सति ॥ कुर्यादन्तानि चलादि ॥ स्या
 सं सस्ये तर्त ॥ अत्र विक्रयतो र्छात दूत तस्य ज्ञातः ॥ सीधवण ॥ वैश्वपाश्र्वायमा योगा ज्ञाता स्त्री कीदृणी स्मृता ॥ कीदृणी वैश्व
 सयोगा ज्ञातो नृसर कालिध ॥ सहानः सर्वधर्मेभ्यः ॥ इति गायपाळमेत ॥ यत्र यत्र भवेत्तस्य तत्र नृविशेषतः ॥ गोवरा
 आह्वयं नायको को के सवै च वेद नृदिन ॥ गायक रथानां स्यो विप्रस्त्री गर्भसिभवः ॥ कदधानः सतां गुप्ते कामनेत्ये
 गच्छति ॥ तयोर्वी जायते पुत्रः सच्छा गतिक सैत्तक ॥ हानः सश्रद्धा ज्ञातभ्यः ॥ जगत्तान्दु चयेचुसि ॥ छागलस्यो धर्मे ज्ञाते
 तस्य नृजावने स्मृत ॥ मैजुता वदिवस्त्री छागलिका ॥ मैजुदे दधयो जीनः सव्यापाळक सैत्तक ॥ ६॥ ज्ञातस्य सतनं रजा
 व्या कर्माणि योजयेत् ॥ मैजुता वदिवस्त्री छागलिका ॥ मैजुदे दधयो जीनः सव्यापाळक सैत्तक ॥ ६॥ ज्ञातस्य सतनं रजा
 तस्योपरि याना मो इलिका मिथः ॥ पुंगलं शुन कानी सधर्तु योग्यामहा पुजां ॥ भावे टैक पणे सस्य श्रद्धां ज्ञातं जीवनमुच्य
 ते ॥ कर्म चैतल चनिता नृ उस्त्री पुष्यवोरवदी ॥ नृगो आह्वयं तयो दपत्य सुणेठका ॥ वैश्वपाश्र्वा ॥ श्रद्धां सयोगा दयोग
 यक सैत्तकः ॥ सश्रद्धा दधो धर्मे पात्राणे सैत्तकर्म धन ॥ स्रकुर्यात्कुदिमां श्रमिं चूर्णेना सैत्तक जीविका ॥ भायोग
 यथाप्राप्तुदः ॥ इदं कर्तु ॥ विदनी श्रद्धां सयोगा ज्ञातं सैत्तकानि धर्मा ॥ चतुर्वर्ण विहीनः सः समष्टा र्गकार
 ॥ जेनराणे गदासी सि विचित्राणि दयत्सदा ॥ हस्तलेख्य विचित्र चिह्न धानं दृग्गसाधने ॥ स एव रक्तचिह्नः स्या
 कर्तरी सति कार्मिक ॥ सिंदूर हस्तकः ॥ रावणाकारः ॥ स्रचिका संपा ॥ निवाद कन्यका श्रद्धां सयोगा ज्ञातये
 ॥ सकोधकु कुट इति सजोला द्विज सैत्तक ॥ दृग्गसाः कासु सव्या सुनाण कानी विधायकः ॥ जीवनाया

धातूनामैत्यजैः समतां अजेत् ॥ धातुब ॥ स्वर्णतादंताम्रनाणोवंगं कं स्पेचनीक्षणकं ॥ मुजेतमुष्मन्तोहः कां स्यात्
पंचकं त्रिधा ॥ उपलोहं त्रिधा प्रोक्तं ॥ ७० ॥ गृहीतवर्तुलं कंचिदुपलोहं चतुर्थकं ॥ पंचकं च लोहं
लोहं च कौलोके पंचरसाः स्मृताः ॥ ७१ ॥ अंत्यजाः मन्त्रताः ॥ राजकं शर्मकं श्वेदं नटो बुरुज एव च ॥ केवर्गमेदकि
हृत् श्वसनेते ह्यंत्यजाः स्मृताः ॥ निद्रादकं नकापापार्थिकं नकाटोकसां ॥ यो मागधो क्षत्रिय यो जतिर्गुणमकुसुम
कः ॥ स लोहकर्मजा जवेदुगमश्चांत्यजा जितः ॥ अंत्यजा त्रिय विदुः शूद्रवर्णो हिमो हीन एव सः ॥ ७२ ॥ लोहकारे इति
ख्यातो लोके कर्म स्याविश्वतः ॥ तेषां लुगुणसंयोगैराज्ञां त्रिविधो यकः ॥ रास्त्रां गुलं षट् सामं नीसदा ह्येष का
धिपः ॥ रास्त्रां स्वामी शायो वै हिंसा युकार्यं यथाशुभं ॥ कर्तुं दीप्तिगुरु सा स्य मध्यमा मध्यपर्वणः ॥ प्रमाणमैतु लं स्यो हि
रास्त्रां स्यादिकर्मसु ॥ उग्रवैदेहका योगा नृजातो मैजूषका विधः ॥ राजकोवर्णको तो ह प्रथमं चो सजेषु च ॥ यस्त्रानि
भक्तिं कुर्वति तस्मै यथैव सः ॥ उग्रैजयुक्तः ॥ ७३ ॥ वैदेही साधारः ॥ उग्रपाद सवीर्या यो जानो मौकलिका विधः ॥
भहेदसौ ते कथं त्रमुगमश्चांत्यजा जितः ॥ ७४ ॥ जिविकानस्य त्रिदृष्टा शूद्रते लस्य विद्रुपा न ॥ तिरहिं सानुयं जेवा
फलना नपापसंभवः ॥ भो मो मो कलिको नित्यं निर्वस्यो नगरा दृष्टिः ॥ तथा च स्मृतिः ॥ नैतयं त्रेनुवं शो जाया वधु
ए प्रवर्ति ॥ तावत्कर्म न कुर्वीत शूद्रो त्यपात तस्य च ॥ नित्यं ॥ इयं कादस्य वनिता सा योगवसमाहिता ॥ सत्येन नय
लोपि स्रग्धादु समीपतः ॥ जाया जवश्चौ नूषोभा डो हा वा स्य विभ्रादद ॥ जलमैजको लोहनिस्त्रां शानिहं च ॥ ७५ ॥

येन सदा ॥ लोके विस्मयकारि ॥ जिवसे सन गरा नवाहिः ॥ दंगा वता दठ कर्तव्यो नाद्येन नृपसं सदि ॥ चतुर्विधे दंगा हादे
देशाभाषी गसंभवे ॥ दयकारो वाडे ॥ अयोग्यं पाथदवद ॥ स्रग्धादः ॥ कुक्कुटस्य ह वनिता दयकारेण सेगता ॥ न स्याः स्त्र
उ सविख्याता कद्विद्वत्तस्य ॥ कोशेयानि सवस्त्राणि दयये दत्तमव शये ॥ तुल्योत्सावं त्यजातीनां तदूर्ध्वं ससमाचरेत् ॥
कुक्कुटः पोकसां ॥ पादोलेकाः ॥ सेगता येन यनिता वर्ग केन यदादह ॥ तस्य संबदको नाम पुत्रो सौ लो कसी मतः ॥ सह
न शूद्रजातिभ्यः शुचिवासे विधायकः ॥ येन यनिता नट रत्रि ॥ भावर्गको गायको ब्राह्मणो वैष्णवश्चेति ॥ लोके सत्ता ॥
आभेरी कुक्कुटभ्यां ये जातः सौरिबदसै सकः ॥ सकुर्वीत दसरीणां हि वासां सिस्र्या स्मृता ये ॥ न द्वै परीत्याद्यो जा
नो नीली कर्तुं सिकथने को सदा ॥ नित्यं ॥ मार्गी ॥ नापित योजितो यो सौरिबदस्य सै सकः ॥ ७६ ॥ स्रग्धादः ॥ लोके सत्ता ॥
यी इयं नमैज सत्ता ॥ जलोका लुचश्च गणिदत्ता दहो प्रयेजयेत् ॥ मनुना ॥ रोमाणि दह स्याणि सवर्तिण च वज्रियरः ॥
मंगलं चादुःखः स्यादप्रयत्नाजिने दिवः ॥ मार्गी मादेति कस्त्रि ॥ नेति ॥ जानो मैत्रेय शुभे याजो हि कारी स्यैव शुभः ॥
स्वर्णकारो गो नित्ये धूलां हेमस्य पश्यति ॥ मैत्रेयः प्रातर्मंगल गीत गायकः ॥ ७७ ॥ किं जंघकः धारणा ॥ शारा ॥ निद्रा
द नारा सयोगा सौ हि के जये नर सुनै ॥ सपीशु लक सी जो हि वाणतं त्रक धायकः ॥ कर्तुं च गो जी पदानां जाविकानस्य नमै ॥
निद्रादस्त्रां पापं हृत् ॥ लोहको दातु कादः ॥ भामरा ॥ भोदृष्टी छागता स्मिने भूजकं ठा गुरी नुसः ॥ कुक्कुटो जीव दंश्चि
जानो मैत्रेय पां ये वपोलनै ॥ तस्य यं जाविका प्रोक्तान दूनेन विरोधनः ॥ छागः की सेवक स्त्री ॥ भूजकं ठा ब्राह्मणो गायकः ॥
धजगुरु भावर्ग विनिता सने देवा कादरा पुत्रका ॥ समादेह देवा निरव्याना जष्टा हन गस्यदः ॥ उष्ट्राणां पा

वैक

कुर्वन्तु सगुरगादीनां शिष्येणैव च वर्तन्ते ॥ तद्द्वन्द्वं तस्य निदिष्टं मसौ स कलकर्म कृतं ॥ कावाड ॥ आत्मन्यो शब्दं वर्ते
 न जातश्चो जलस्यैव कः ॥ सर्वेषां पितृत्वं तस्यैव तस्मान्मायदेव ॥ सवसेनरायवाहिसर्वधर्मवर्तिष्ठकन ॥ येव
 ध्यासोननेयध्यासिदधेयतिनाशते ॥ तेवांशस्त्राण्यलैकापुत्रीविकानस्यसास्मिता ॥ चैव ॥ मेदस्यवैरायनि
 नासंगता धेनवेदह ॥ सास्त्रतेयवर्तपुर्नुरुक ॥ सं प्रकीर्तिताः ॥ गुरुका ॥ गंगलापुष्पासंगान्दधपाकं जनयेत्
 सुतं ॥ मानां गैस्त्रनगदेकहृमर्हिस्यशेषनः ॥ सा ॥ श्रीविकारस्य कथितासर्वतो लोकविश्वना ॥ माहात ॥ निवापवनिनास
 नेचैवलातुजोमसै ॥ अस्वायत्यावसाय ॥ निवमदानेनिलयेवसेन ॥ तत्रदक्षोवकुर्वन्नेनानी चस्त्रजीवन ॥ जैव
 अंधस्यवनिनासंगान्दधैजानं जनयेत्सुतं ॥ नवसैतः सदा हनो लोके सर्वत्र विश्वतः ॥ अथोपगार्धभानीरमनानी ॥ किं
 नवोगतः ॥ कथानिर्वर्हिणीसोअमीसभजनजीवन ॥ हा ॥ इयामीशु ॥ मिदजातयुतेः सैगात्तर्ज ॥ जलं जनयेत्सुतं ॥ समा
 गः ॥ अथचो लोके ॥ स्पृष्टः साहसकादक ॥ श्रीविकानस्य कथिता ॥ आ ॥ गोचर्मरुमुभिः ॥ मेदजाकोविता ॥ मे ॥ वैडा
 कः ॥ स्वर्पचास्त्रीणां काचो हविस्त्रवर्ण ॥ साह ॥ एवस्त्र ॥ अहृयैवधौमेवयसाधुवस्त्र ॥ ननेवां वसरनेयोग्यं वं वतस्येव
 नद्वेद ॥ दिवायदातेग ॥ तिगैका मगोदवात् ॥ सिंघोलेनिसमुच्चार्य सैकुचजात्रनी किनः ॥ श्री ॥ डिक्पाह ॥ जैमे
 कानास्यैव ॥ टहाद ॥ कनासा ॥ एवैचंगल वयेतोः श्री ॥ निगाद्या ॥ प्रकीर्तिता ॥ प्रातिलोम्यानुलो ॥ प्येनस्कटा ॥ सै
 फाज्ञाय ॥ ६६ ॥ नासो धर्मादि कमीणिजीवनाय पृथक् पृथक् ॥ अधुनासै प्रवक्ष्यामिस्त्रमः ॥ काकोकविश्वना ॥ ॥ ॥
 प्रातिलोम्यानुलोम्याभ्यां येनश्राद्धास्त्रास्त्रना ॥ राथक् ॥ धनेवर्णमिश्राः ॥ वाष्ट्रिस्त्रस्त्रुः प्रजापतिधा ॥ ६७ ॥

माणिकां स्य घट स्पर्शः ॥ गोहृस्यं दनकादकाः ॥ सिंघोले सोरिवरीनाः ॥ काकर्णी किंशुकमौक्तिकी ॥ पांशुः कर्मचैजलो
 समिको वैधुनिकसा ॥ कु ॥ दृष्टाथहाहादः ॥ अषाकोष्टादवास्त्रना ॥ इत्यहादराभिः स्यात्तस्यहो लोकविश्वतः ॥
 इत्यहादरासह ॥ माकोदः ॥ शोबदश्चवा ॥ अलो ॥ मककाथा ॥ कादयादः ॥ पुष्कल ॥ अषाकश्चस्त्रप्रजाः ॥ सप्तसहस्रः ॥
 इजकयाधरोः ॥ दूधरेणुचमेपजीविनः ॥ एते पंचरसहस्रेषु मध्यमाः पादकीर्तिताः ॥ इति मध्यमाः पंच ॥ चंगलः पुष्करा
 मेदः ॥ अषाकः ॥ पतिवतसाथा ॥ एते पंचरसहस्रेषु मध्यमाः पादकीर्तिताः ॥ इति मध्यमाः पंच ॥ चंगलः पुष्करा
 अनेवकः ॥ नापितो दम्बाकश्चैव प्रकृत्या मध्यमाश्च ॥ काकोदराकश्चैव वाहकः ॥ कास्य घटकः ॥ कोहृदरुत्तस्यका
 दश्च ॥ इत्यहादरासह ॥ पंचमहापातकिनो यथा ॥ मनु ॥ अहृत्तस्य घटः ॥ स्त्रीमीनयेवगुरुनः ॥ एते महापातकीनो
 यश्चनेहसंविना ॥ नवविधः संकरोयथा ॥ एकस्यास्य नै पंक्तिभं ॥ पंक्तिभं ॥ मिश्रणं ॥ यजनाध्यापनेयोतिरुत्तस्य
 सहस्रो नै ॥ अवधासंकरः ॥ प्रोक्तोनकर्तव्यो धर्मेः सह ॥ ७७ ॥ याजनादिचतुर्धेनसद्यः पातित्यमाभुयान ॥ न ॥ ७८ ॥
 नैवत्रिभिः पापैरुत्तस्य ॥ ७९ ॥ अ ॥ ८० ॥ स ॥ कापस्यनिश्वाससहयानासनाशाना ॥ याजनाध्यापनाध्याना ॥ ८१ ॥
 कर्मनेन ॥ ८२ ॥ उ ॥ ग ॥ मे ॥ सहसं सगं ॥ क ॥ यो ॥ नैवाधमे ॥ सह ॥ ८३ ॥ ग ॥ मे ॥ र ॥ ग ॥ मे ॥ र ॥ ध ॥ मे ॥ र ॥ ज ॥ मे ॥ र ॥
 श्रेयो ॥ ८४ ॥ न ॥ यैवमगवहीना ॥ ८५ ॥ यानस्वधमेनि ॥ ८६ ॥ प ॥ द ॥ ध ॥ म ॥ र ॥ स ॥ य ॥ न ॥ ८७ ॥ स्वाभावातयत्तकर्म ॥ कुर्वन्नाहोति
 किंविध ॥ ८८ ॥ यथा विष्णुपुराणे ॥ अथहायानजैकर्म ॥ ८९ ॥ ९० ॥ ९१ ॥ ९२ ॥ ९३ ॥ ९४ ॥ ९५ ॥ ९६ ॥ ९७ ॥ ९८ ॥ ९९ ॥ १०० ॥

विनय

श्रीमंगलमस्तु यिनमः॥ उमामहेश्वराभ्यां नमः॥ नमः दनुवाच॥ नमः गवन् सर्वधर्मज्ञगौराहर
 नतो हर॥ एवैषां पण्डितछात्रसं देहं मनश्चित्तं॥ पुनश्च यगता धर्मा विवर्गता छपयातव॥
 वर्णश्रमास्तया प्रोक्तैस्तेषां धर्माश्च सर्वत्र॥ चानुर्वर्ण्यं चरेद्देह्यभित्याह भगवान् हरः॥
 केवर्तककुले जातो बाल्या किं ब्रह्म गोभवत्॥ राधया पोषितः कर्णैः सर्वक्षेत्रियस्य रामः॥
 सजिह्वसंभृतो विद्वद्विप्रस्य मतः॥ आसौ योजनगंथा यो पदवाटसु तो भवत्॥ आसन्नना
 यश्चित्तस्त्रापि ब्राह्मणानां युगत्रये॥ तस्त्रः क्षेत्रियचरस्य द्वेते वैश्यस्य बल्लभे॥ एकैव स इव
 गस्य भामप्रिक्ता महर्षिभिः॥ भेलुलो मविलोमानां संभंधो ह्यनृच्छचित्तुर्नृणां॥ रुषीषां दे
 वतानां च संकराकादुमाक्षितौ॥ मनुना विहितो धर्मो युगत्रयगतो भवत्॥ कीम्रेकं भैसमुत्पन्नः
 कश्चिद्वेगे बिलेतथा॥ सपिण्यो वैश्यगणां च व्याघ्रां गवित्रादिपुत्रा॥ वैश्यो यो बल्लभो दायो
 चमुनिर्वैश्वानरो भवत्॥ कुंजानां गोलकानां च सुहृद्भ्योऽसतां मतः॥ वकीजट्टसंभृतो व॥ १॥

कदा लोपामस्तु मुनिः॥ केवर्तकस्य कन्यायां वाशिष्ठमुनयो भवन्॥ एवं क्षेत्रियविद्वद्भ्यः सं
 धर्तवुः सहस्रशः॥ सर्वेप्येकत्र भुजंति कन्यां कुर्वन्ति केन॥ शान्तैराग्यसामर्थ्यशिपे सश्रवा
 लेन च॥ यानिकमणिं तच्छुक्रस्तानि कर्तुं न शक्नुमः॥ आकर्ष्य कैमणिं स्वर्गं गच्छति पापिनः॥
 क्षत्याकुनिदं यो गतिं प्राप्नोति तानि देहि नः॥ दे० चरादपि संतानं काश्चित्पुण्यं नित्योपाधितः॥
 मधुमासा नभुजंति ब्राह्मणा वैश्यसु द्वयोः॥ जवाल्गं वैश्यकुर्वन्ति स्त्रीत्रामणिं सुराशनी॥ पांडवैः
 पंचक्षेत्रैर्यो यो ली विद्वता प्रिया॥ द्वादकायं पुरासैः ब्रह्मगोल इवाभवत्॥ गाधवेग विवा
 हेनया देवैर्विहितं गृहं॥ अष्टाशतं सप्तहोत्राणि मुनीनां मरुधैतसां॥ त्रिंशद्वासी कएकैको
 गुजे धर्मसमन्नि॥ यादेवैः साहताः सर्वे भुक्नुजु मुनि सत्तमाः॥ पण्डितोऽपि न भवति केपि वाट
 सत्तमाः॥ जठरायं हृदयं चः काराणामेव जवैश्च सु॥ नाना यदिव सान्काश्चित्पुण्यभावेन स
 रिक्तः॥ एवमत्रोपराजानो बहवो वैश्यसंतमाः॥ वाउवैर्वर्धिताः स्वदेवतासंतानमात्मनः॥ विप्रै

विश्वेश्वरः क्षत्रियावैश्याः सजाता इति सुश्रुतम् ॥ पश्यो मते तु नाराजीं विवाहः समजायत ॥ अक्षतानं
 विवाहे पित्रायते च पुनः पुनः ॥ सीता चरवती चैव मय्यती मया लसा ॥ वनप्रस्थाने चैव भवति
 भो वयसाधिकः ॥ समानवयसः काश्चिन्मर्त्यमिच्छन्ति भवन् ॥ प्रगल्भानां तस्यैवास्ति
 यं वरुणो भवति ॥ दशमे द्वादशे वापि बर्षे वा जज्ञाके तथा ॥ क्षत्रियादप्युक्तं नानाविधं होतुं
 क्षितौ मया ॥ मधुमांसादिभोजनानि चानुवर्त्तन्ति स्म ॥ प्राक्कालमुग्रे घोरे सर्वतो वलं यं
 राः ॥ पाराशर्येण ते सर्वे विपरीतानि वेदिताः ॥ सद्यो न वेदितो धात्रा पुराहं मल्लसस्तदा ॥ नाक
 रोस्तद्वचस्ति न शप्तो विष्णो र्हि गतः ॥ धर्माभिसकलं लोकं पेशु च न्ये च वदाम्यहं ॥ गोदो हमात्र मे
 कत्रातिष्ठति च पुनर्वाचः ॥ आपां गमकरो ह्यहमा प्राशुतो मम काटुजातः ॥ तेन को पाद एछामि र्म
 शयं हृदि सेरिष्ठं ॥ सर्वं तु स्वेन रूपेण एथिवा मगमि मुने ॥ यस्मै कस्यापि रूपेण कलोगच्छामि
 भवतलं ॥ भवतले जायमानाः केचिद्देवतास्त्रिवर्जिताः ॥ गायत्री मात्रा पाठेन ब्राह्मणेषु संतिते ॥ मा
 तव जपिणसर्वणि वक्रा गैतियथा सुखं ॥ रास्त्रज्ञा वैदिका मूढाः सहस्रं जैति वाजवाः ॥ क्षिप्रं

रहती

ज्ञावास्तवदृश्यं ते वैश्याः कुत्रापि संश्रिताः ॥ भूद्रा एव ज्ञेयं ते राजनो धर्मवर्जिताः ॥ अस्मद्भूद्रस्य मार्गेण
 वंते तेनेपि हृदि ॥ ब्राह्मणेभ्यः समुत्पन्नाः क्षत्रिया सुपुत्रा मुने ॥ वंस्त्रिभुवनं प्राप्ता वैश्या वृत्त्योऽपि जीविनः ॥
 वैश्या न कालिताश्च द्वा तस्यां ताः सुतो भवन् ॥ जीवन् वैश्यवृत्त्येव सत्त्व इव ववन्ति ॥ पुराये जवनो नामे सत्त्वद्रा मुनि
 संमतः ॥ आसीदस्य कुले जाताः सत्त्वद्रा वैश्यजीविनः ॥ मधुमासं न भुंति स्नानं कुर्वन्ति विप्रवत् ॥ सदा वा एतानि
 नित्यं वसन्ति विवर्जिताः ॥ नाम मंत्रेण कुर्वन्ति यजन् गुरुसंमताः ॥ आर्ष ब्राह्मणैर्वा हास्यापाणिग्रहणकारिणः ॥
 तेषां मामात्रमादाय तेषां गोघेषु वाजवाः ॥ स्वयं पाकं विधायेव भुंजन्ते क्षापि वैश्वसु ॥ जैनमार्गिणाः केचित् केचित्
 स्त्रावकतां गताः ॥ बहुशक्तेन मय्येते ब्राह्मणान् वेदपाठगान् ॥ मुनेषां कृततां प्राप्ता वृद्धा कलियुगस्थितिं विप्र
 णां वादन्तं हृष्टा विप्रो वेगदुरात्मना ॥ वयं विप्रो वयं विप्रो वदेते स्वमुखेन ते पुण्यपेनास्मिन् वक्ष्यंते जनेषु विविधेन ॥
 कायस्थाः केचि कथ्यंते कथ्यंते केचि नायकाः ॥ स्वेतद्रुमागधाश्चैव नार्मदाश्चैव मावकाः ॥ सारस्वताः काश्यप्यः कौशिक्यः
 चाचार्यवर्जिताः ॥ चतुराश्रितभेदे न भिन्ना गुरुदेवताः ॥ तैत्तिरीयाश्चैव कार्त्तिकीयाः कोकणा मागधास्तथा ॥ गोत्रं वैश्वसु
 श्वैव विदेहा विक्रवास्तथा ॥ वगलाश्च महाराष्ट्रा आभीरा पर्शुरामताः ॥ इत्येते विविधा भेदाः विप्रोणां संति भवन्ते ॥
 वर्षा वधूः क्षापि चिद्वा दशवर्षिकाः ॥ क्वचित् शोभा वर्षा पिच्छिका नैव ता हतैः ॥ केचिन्मांसानि
 विध्यन्ते तेषां नाम मात्रेण वाजवाः ॥ सन्धर्मेण जीवन्ति वैश्यवृत्त्यापि केचन ॥ केचित्पठन्ति शास्त्राणि

मिव ज्ञेयः

मयावकाः प्रयागवकाः गङ्गापुत्राः शुक्लाश्वनयजनीयाः नवापाठनीयाः तत्रतीर्थेषु भोजनीयाः ब्रह्मणश्चासनादि
तिवितपावनारुद्रयद्यपि पशुसामीयाः भवन्ति तथापि सदाचावृत्त्या नृपाठनीयाः यजनीयाः भोजनीयाः सैवकार्य
विवाहाश्च कुटुम्बलगतविप्रामोक्षनभक्षणलालसाः ॥ आचरन्ति सदाचारे पाठनीयास्तोत्रादिभिरिति ॥ १॥ अथ पुराणादौ
वचनाम् ॥ नः कर्त्तव्यं विप्रैः ॥ यस्मिन् देवो ज्ञेयः तत्र विदितं तद्विप्रैः ॥ स एव विदितस्तस्य योनिर्भोजनया जने ॥ २॥
अथ एवमपराधीयाणां भोजनयोनिर्बन्धो न स्तः ॥ अथ न ध्यापने च स्तः ॥ यजन् यज्ञे न च न स्तः ॥ तेनैः कर्त्तव्यं ॥ ३॥
जे मन्त्रादौ येषु परस्परं संबन्धो विधीयते ॥ तस्मिन् विदितं तद्विप्रैः ॥ नार्मदाद्ये कनभोजनयोनिर्बन्धो विधीयते ॥
अथ विदितं तद्विप्रैः ॥ देवांस्तस्मिन् सन्तोषयन्ते च गुणैर्बुधैः ॥ आमाभ्यादिप्रदानेन पूज्यो सो न च वै न भोक्ता ॥ आह्वयश्चात्रियवि
नामेव वेदाध्ययनं नायेवं ॥ वेदेषु विद्ये यो देव वेदादिश्च यज्ञे ॥ अथाजामेव गोडवासी स्तादा ॥ अथाजामेव गोडवासी स्तादा ॥
रुद्रकायस्थानां वै वैवर्त्तकारा ॥ नाममन्त्रेणेति ॥ विदोऽनीय द्वितीनी गृहे भुंजति यो ह्यजः ॥ अनापदिनादातस्य प्रायश्चित्तं
निगद्यते ॥ स ह स्त्रैस्त्रिभिर्नो देवी जपेऽस्नात्वा विभुर्भवेति ॥ आपदिनुद्रागमद्यो गौ जप्या ज्ञायत्री जातिभुक् द्विजः ॥
पेजं वनं वीर्यात्कृत्वा ॥ मधुमांसादिनभुंजति विधवापि दण्डनेन कुर्वन्ति वृषलीनां गीर्वाणं तितथापि शूद्रा वने वा ॥
उत्तं च हेमादौ ॥ अथ शीतार्द्राणां वनखरी घटदोहनी ॥ पतितोऽपि बरो विप्रो न च शूद्रोऽस्ति तं द्रियदति ॥ स ह स्त्रैस्त्रिभिर्नो देवी
सुसर्वं एव भोजनीया विप्रैः ॥ आह्वयश्चात्रियविनामेव वेदाध्ययनं नायेवं ॥ वेदेषु विद्ये यो देव वेदादिश्च यज्ञे ॥ अथाजामेव गोडवासी स्तादा ॥
नार्मदाद्ये रक्षाधारादीयने च न दुग्धयोः ॥ न दायात्री परित्याग्यैः पुनस्तानेन भुध्यते ॥ पंचद्राविजमध्ये तु धारैका घृतदुग्धयोः ॥
न निदिष्टा मन्त्राजं कथं धारैव दुग्धयोः ॥ दधिपाथे स यो धारैव सर्वनामेव दध्निना ॥ वस्तुनस्तु भोजनयोनिर्बन्धो विधीयते

सु. ३२ रा. ३ स. २
नमस्तु नृणां देवे न शयमानां नारादोषो न विद्यते ॥ १॥ अथ ॥ अथ ये वयोनिर्बन्धोऽप्यत्र संबन्ध एव च ॥ धारादो
षं नमन्ते न चैव द्रुतु ग्ययोः ॥ २॥ भोजनीयाः रुद्रयः सर्वे नमो दाने च नागराः ॥ उदीयेः स ह सैः संगं विचार्यैव समानं देवा
लोकादयो न स ह स्त्रा ॥ तेनैः परितुष्टिर्नृणां ॥ गोलाकारं पलांके दारुताया देवलाकारं ॥ उदीया एव कथ्यते नमो दाने
अनागराः ॥ वटनगरा निवासी नागरो वा उवा नाम विवल्कुलवर्दिष्टौ धर्मगात्रस्य वेत्ता ॥ यदि भवति कदाचिद्देवयोगेन पौरो
हृत्पुत्रैः पुत्रैः पूज्यो न स्त्रकार्ये विचारः ॥ १॥ पूर्वस्थो कान्यकुब्जाश्च दक्षिणे स्थी देव रुद्रकाः ॥ पश्चिमे पशुरामाया उदीये लोकाः
समाः ॥ एते तु सर्वदा वज्राश्रिते निर्जयंति ॥ २॥ दोलाकारं गोलाकारं एव आह्वये च विगर्हिता ॥ तेषां जलान्नपातेन स्त्रयः श
नित्यमाप्नुयात् ॥ सुजिह्वुः पुराणीति भेदविन्तां परस्परं यद्यथा संसर्गो भिन्नः ॥ अने सैः सर्गे प्रत्यवायो नास्तीति स्त्रयः
न देवीयह्यानुसदाचादह्यात् ॥ अन्येषु च नृपुं द्राविजेषु स्त्राध्यायनं प्रथमं शास्त्री ॥ आपत्तौ भामाध्यायनं नाम देवी
संबन्धः ॥ आश्वाध्यायनापत्तौ भयो परस्परं योनिर्बन्धो अन्नसंबन्धश्च ॥ काष्ठवानां नान्ये रक्षाधाराध्यायनां च नास्तीति
शास्त्रव्याख्यानां सामकेः स ह स्त्रैस्त्रिभिर्नो देवी जपेऽस्नात्वा विभुर्भवेति ॥ आपदिनुद्रागमद्यो गौ जप्या ज्ञायत्री जातिभुक् द्विजः ॥
रुद्रपदं विधावाचकं भवति ॥ रुद्रिः ॥ योगस्तु ॥ योगः ॥ येषु केवलं रुद्रिः ॥ तेनैवैव सैः स्कारा ॥ तेनैवैव सैः
रुद्रिः ॥ विवेकः ॥ माधुमी सा दध्नि परा ॥ कोकः ॥ पुत्रभूतिनाम्ना प्रसिद्धः ॥ मधुमांसादिप्रक्षालनविध
मपादुणयनं वृषलीपतयः ॥ अथ रात्रिपते रवका ॥ तेनामपि सर्वे रवचनेन पंचैव सैः स्कारा ॥ येषु योगस्तु

हे सौम्योऽयं सकारावेदाध्ययनादिभिरागमैराधिकैः अनुसंधेयं वाच्यं देवो नास्ति गन्तव्यं धाम्ना
दोषो विवर्तते येषु केवलं योगाद्यैः तेन योग्यं यथा न दृष्टं मे वदन्त्याख्यं यत्तन्नास्ति अथाप्यनीयाश्च अन्तर्गता
निसर्गवधादौ यो ग्याश्च गानीमात्रयुक्तो विशौ चारु समन्वितः तातस्त्रिषुष्वैव यतिः स्याद्दृष्टिजपविष्णु इति क्व
नादः कलेसदौः ॥ ४० ॥ केचित् वैशेषिकं ससमाध्यातः पातित्युक्तं हिताद्यवेदेकं पश्चिन्मस्ति ॥ ४१ ॥ अनेनार्थोपा
सक्ताः ब्राह्मणेभ्यः कथयन्ति ॥ ४२ ॥ शकारान् प्रापितामं त्रैलोक्यं धाम कर्मणोपाठिताया तन्नेनैव मर्त्येणावर्तते तन्मतीत
ले यो निसर्गवधभोज्यानिर्गुणं तन्मत्तं सुखं ॥ ४३ ॥ शान्तं नृणां लक्षणा प्राप्य गच्छात् संस्कार्य एव न पक्ता मोक्षनी
यान्मवायो निसर्गवधे योऽन्यायाः नृणां लक्षणाः साः स्वनाथपैत्रिषु वर्तन्ते ॥ ४४ ॥ हिमैश्चरणा तेषां जल
मात्रादंश्चिन्ता नृदेषु पादं ॥ ४५ ॥ तेषां विविदिताः साः स्वनाथपैत्रिषु वर्तन्ते ॥ ४६ ॥ तेषां विविदिताः साः स्वनाथपैत्रिषु वर्तन्ते ॥ ४७ ॥
रूपीभूतान्मात्रं वदन्त्याः स्वनाथपैत्रिषु वर्तन्ते ॥ ४८ ॥ तेषां विविदिताः साः स्वनाथपैत्रिषु वर्तन्ते ॥ ४९ ॥ तेषां विविदिताः साः स्वनाथपैत्रिषु वर्तन्ते ॥ ५० ॥
प्रतिपत्तः कार्यो धीमतेः पापभोक्तृभिः ॥ ५१ ॥ आभासी तन्मत्तं पश्चगावो वस्त्राणि वाफलाः ॥ ५२ ॥ तेषां विविदिताः साः स्वनाथपैत्रिषु वर्तन्ते ॥ ५३ ॥
पश्चाद्वैदिकं ॥ ५४ ॥ तेषां विविदिताः साः स्वनाथपैत्रिषु वर्तन्ते ॥ ५५ ॥ तेषां विविदिताः साः स्वनाथपैत्रिषु वर्तन्ते ॥ ५६ ॥ तेषां विविदिताः साः स्वनाथपैत्रिषु वर्तन्ते ॥ ५७ ॥
तेषां विविदिताः साः स्वनाथपैत्रिषु वर्तन्ते ॥ ५८ ॥ तेषां विविदिताः साः स्वनाथपैत्रिषु वर्तन्ते ॥ ५९ ॥ तेषां विविदिताः साः स्वनाथपैत्रिषु वर्तन्ते ॥ ६० ॥
नानिनाः ॥ ६१ ॥ तेषां विविदिताः साः स्वनाथपैत्रिषु वर्तन्ते ॥ ६२ ॥ तेषां विविदिताः साः स्वनाथपैत्रिषु वर्तन्ते ॥ ६३ ॥ तेषां विविदिताः साः स्वनाथपैत्रिषु वर्तन्ते ॥ ६४ ॥
लेखितं संकुशिका